

ANALYYSI

Koronapandemia muuttaa maksutapoja pysyvästi

Raha ja maksaminen | 19.05.2021 |
Jenni Liikanen, Kari Takala, Meri Sintonen, Matti Hellqvist

KIRJOITTAJAT

Jenni Liikanen
Rahahuollon asiantuntija

Kari Takala

Meri Sintonen

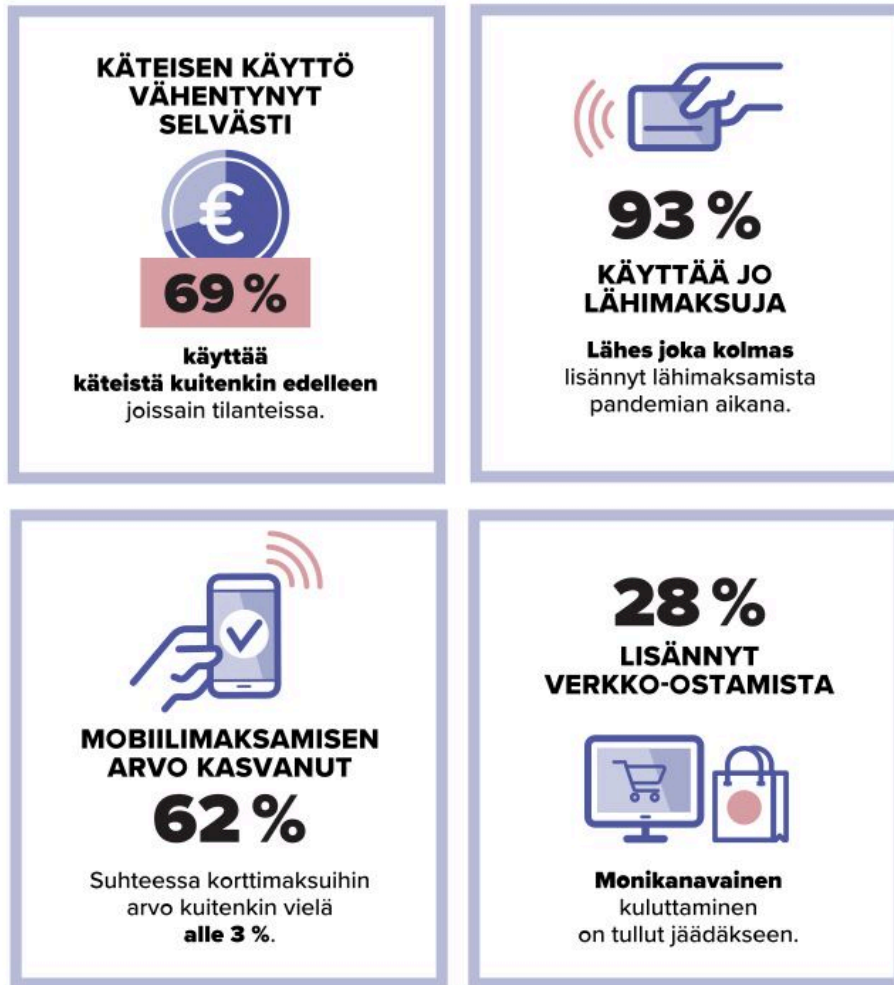
Matti Hellqvist
Vanhempi ekonomisti

Koronapandemia on vauhdittanut maksutapojen muutosta Suomessa. Lähes puolet suomalaisista on vähentänyt käteisen käyttöä pandemian aikana, ja suurin osa heistä uskoo käteisen käyttösä vähentyneen pysyvästi. Lähi- ja mobiilimaksaminen sekä verkko-ostaminen ovat jo aiemmin kasvattaneet suosiotaan, mutta koronapandemian myötä niitä on alettu käyttää entistä laajemmin. Tästä huolimatta käteinen on vielä tänäänkin tärkeä maksuväline monelle, ja se toimii varajärjestelynä sähköisen maksamisen häiriötilanteissa.

Kuvio 1.

Koronapandemia on vauhdittanut maksutapojen muutosta Suomessa

Lähde: Suomen Pankki

Suomalaisten ostokäyttäytyminen ja maksutavat ovat muuttuneet voimakkaasti

Vuosi 2020 oli monella tapaa poikkeuksellinen ja jää sellaisena myös maksamisen historiaan. Suomeen viime vuoden alussa levinnyt koronavirusepidemia ja viruksen leviämisen estämiseksi tehdyt rajoitustoimet ovat pakottaneet ihmiset muuttamaan päivittäisiä tapojaan. Tämä on heijastunut voimakkaasti myös suomalaisten ostokäyttäytymiseen ja maksutapoihin. Yksityisen kulutuksen vähentyminen sekä hygienian korostunut huomiointi maksamisessa ovat johtaneet mm. käteisen käytön merkittävään vähenemiseen ja toisaalta lähi- ja mobiilimaksamisen suosion kasvuun. Lisäksi kotona vietetty aika on koronatilanteen vuoksi lisääntynyt, minkä seurauksena monet aiemmin kivijalkaliikkeissä ja myymälöissä asioimaan tottuneet ovat siirtyneet ostamaan tuotteita ja palveluita yhä useammin verkosta. Vaikka osa kuluttajista saattaa palata koronakriisin jälkeen vanhoihin kulutus- ja maksutottumuksiin, pandemian pitkittynyt kesto lisää todennäköisyyttä sille, että maksutapojen muutoksista tulee pysyviä.

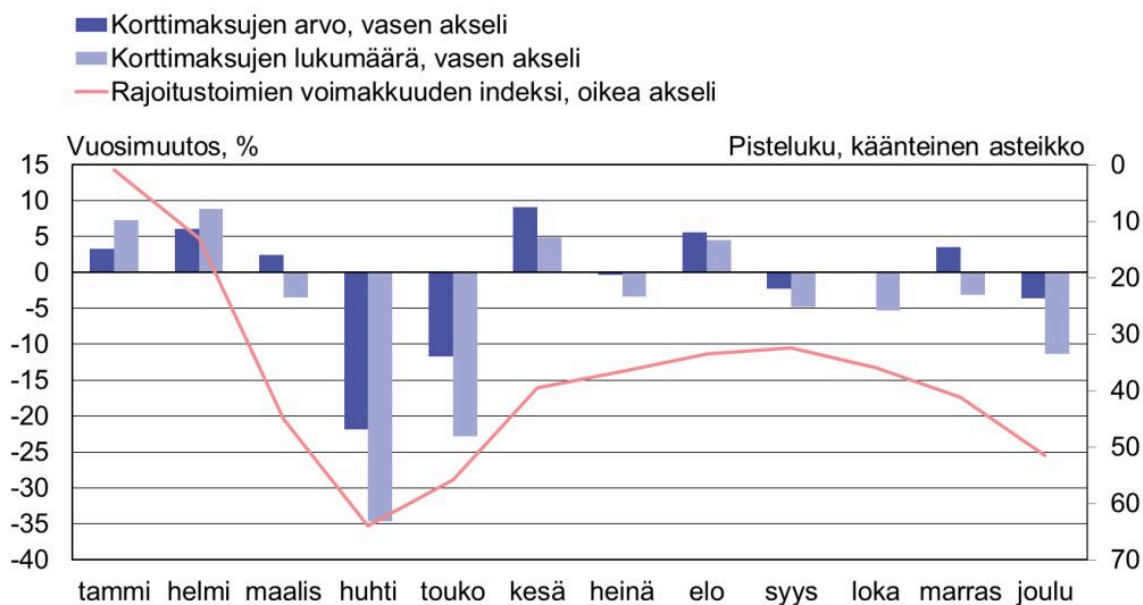
Miten koronapandemia on vaikuttanut käteisen ja sähköisten maksutapojen käyttöön? Miten pandemia vaikuttaa suomalaisten osto- ja maksutottumuksiin tulevaisuudessa, ja onko tällä joitain vaikutuksia maksamisen markkinoihin Suomessa? Tämä artikkeli pyrkii vastaamaan näihin kysymyksiin kuluttajille ja maksupalveluiden tuottajille tehtyjen kyselyiden avulla. Vuoden 2021 alussa toteutetuilla kyselyillä selvitettiin sekä kuluttajien että maksupalveluiden tuottajien kokemuksia maksamisesta koronapandemian aikana ja erityisesti sitä, miten pandemia on vaikuttanut heidän toimintaansa. Lisäksi selvityksessä hyödynnetään Suomen Pankin vuosittain keräämiä maksuliiketilastoja¹.

Korttimaksujen kehitys peilaa kulutustottumusten nopeaa muutosta

Jotta maksutavoissa tapahtuneita muutoksia voitaisiin arvioida, on ensin tarkasteltava yksityisen kulutuksen kehitystä koronapandemian aikana. Kotimaisilta pankeilta saatujen tietojen mukaan suomalaisten kulutuskäyttäytyminen muuttui huomattavasti koronakriisin alkuvaiheessa². Nopeasti kasvaneiden tartuntamäärien ja tiukkojen rajoitusten takia yksityinen kulutus supistui korttimaksujen perusteella yli 20 % huhtikuussa 2020 edeltävän vuoden vastaavaan ajankohtaan verrattuna (kuvio 2). Kevään äkillisen supistumisen jälkeen korttimaksut palautuivat melko nopeasti ennalleen ja ylittivät kesän aikana jo edeltävän vuoden tason. Vaikka koronatartuntojen määrä kasvoi jälleen loppuvuonna nopeasti ja rajoituksia lisättiin, ei niillä ollut kuitenkaan samanlaista vaikutusta korttimaksujen kokonaisarvoon kuin keväällä.

Kuvio 2.

Koronarajoitukset ja korttimaksut Suomessa 2020

Lähteet: Suomen Pankki ja Oxfordin yliopisto (Government Stringency Index).

*Korttimaksut sisältävät kotimaassa kotimaisilla korteilla tehdyt maksut.

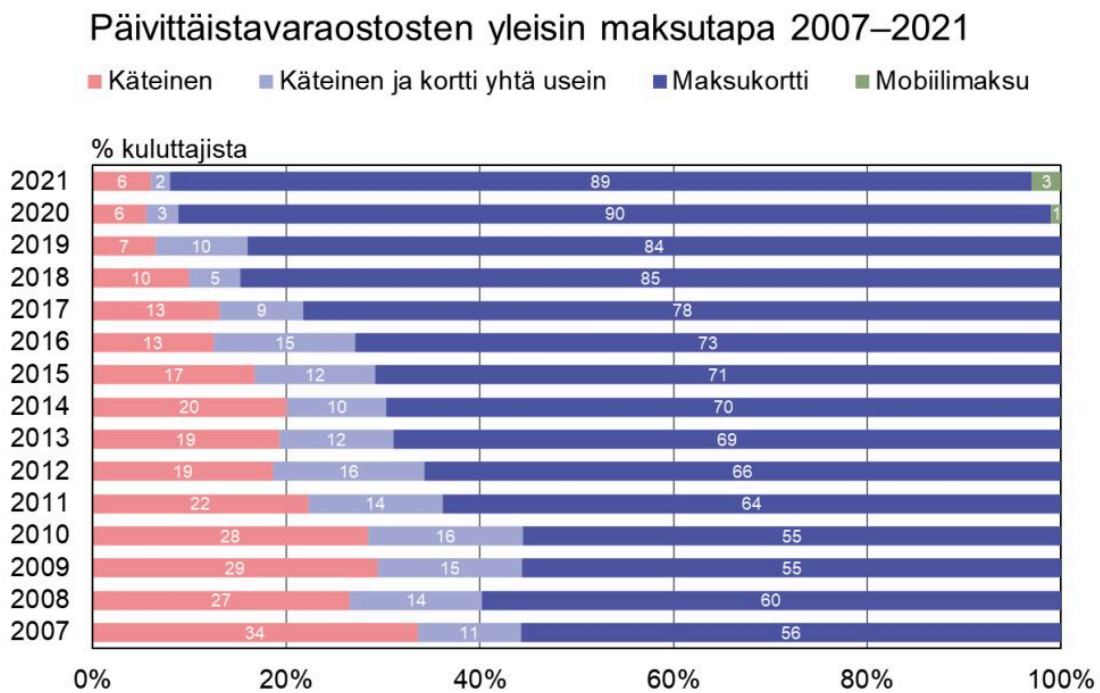
Toimialakohtaiset erot ovat olleet kuitenkin koko kriisin ajan suuria, kun ihmisten välisiä kohtaamisia on pyritty rajoittamaan ja tarpeetonta matkailua suositeltu välttämään. Kotitalouksien kulutus on kohdistunut pääasiassa vähittäiskauppaan ja erityisesti päivittäistavaroihin. Sitä vastoin monilla palvelualoilla kysyntä on supistunut, ja eniten kriisistä ovat kärsineet mm. majoitus- ja ravitsemistoiminta, liikennepalvelut sekä kulttuuriala³. Koronapandemian aikana kaupoissa asiointia on harvennettu ja pienet ostokset ovat vähentyneet, mikä on näkynyt myös keskimääräisten korttiostojen kasvuna. Yksityisen kulutuksen uskotaan kiihtyvän tämän vuoden mittaan rokotuskattavuuden noustessa, mutta joillakin toimialoilla kriisin vaikutukset voivat näkyä vielä pitkään⁴.

Maksukorttien käytön yleistymisen takia korteilla tehdyt maksut antavat kulutuksen elpymisestä kuitenkin jonkin verran todellisuutta positiivisemmän kuvan⁵. Korttimaksujen arvo on kasvanut tasaisesti noin 5 prosentin vuosivauhtia jo pitkään ennen pandemiaa. Lisäksi monissa kaupoissa on koronaviruksen leviämisen estämiseksi suositeltu kortilla maksamista käteisen sijaan, mikä on lisännyt korttimaksamisen suosiota entisestään. Esimerkiksi Suomen Pankin kuluttajatutkimusten⁶ perusteella päivittäistavaraostoksissa korttia suosivien suomalaisten osuus

on kasvanut 84 prosentista 90 prosenttiin vuodesta 2019 vuoteen 2020 (kuvio 3).

Viimeisimmässä kyselyssä maaliskuussa 2021 osuus näyttäisi kuitenkin hieman pienentyneen, kun taas pääasiallisena maksutapanaan mobiililaitteiden (esim. älypuhelin tai -kello) maksusovelluksia käyttävien osuus on kasvanut 1 prosentista 3 prosenttiin kahden viimeisimmän kyselyn välillä. Tämä antaa viitteitä siitä, että maksukortin käytöstä on pandemian myötä siirrytty ainakin osittain mobiilimaksujen käyttöön ensisijaisena maksuvälineenä (mobiilimaksuja käsitellään tarkemmin artikkelin myöhemmässä osiossa). Korttimaksaminen säilyy päivittäistavaraostosten yleisimpänä maksutapana todennäköisesti vielä pitkään, mutta uudet maksamisen muodot haastavat perinteisen kortin aseman tulevaisuudessa.

Kuvio 3.

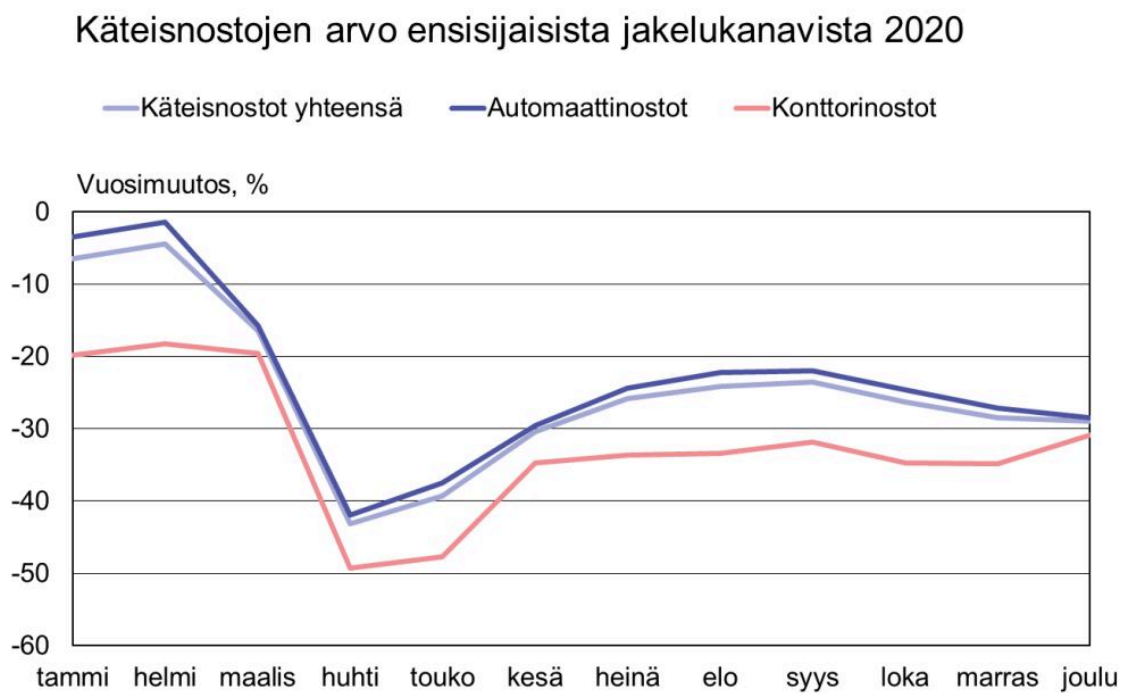
Lähde: Suomen Pankin kuluttajakysely, 2007-2021

Käteisen käytön vähenemisestä huolimatta se on edelleen tärkeä maksuväline

Yksityisen kulutuksen supistuminen ja huoli koronataartuntariskistä johtivat viime keväänä myös käteismaksujen huomattavaan vähenemiseen. Käteisellä tehdyistä maksuista ei ole saatavilla tilastotietoa samaan tapaan kuin korttimaksuista, mutta käteisnostojen kehitys kertoo myös muutoksista käteisen käytössä maksuvälineenä. Suurin supistuminen käteisnostoissa ajoittui

huhtikuulle 2020 valmiuslain astuttua voimaan maaliskuun puolessavälissä, jolloin käteisnostojen kokonaisarvo laski yli 40 % edellisvuoteen verrattuna (kuvio 4). Toisin kuin monissa muissa maissa, Suomessa ei myöskään ilmennyt koronakriisin alussa juurikaan käteisen nostamista varalle⁷. Käteisnostot alkoivat elpyä kesällä koronatapausten ja -rajoitusten hellittäessä, mutta loppuvuonna 2020 pandemian toinen aalto katkaisi nousujohteisen kehityksen. Siinä missä korteilla tehdyt kokonaisostot palautuivat jotakuinkin entiselleen kesän jälkeen, käteisnostojen kokonaisarvo oli vuoden lopussa edelleen lähes 30 % pienempi kuin vuotta aiemmin.

Kuvio 4.

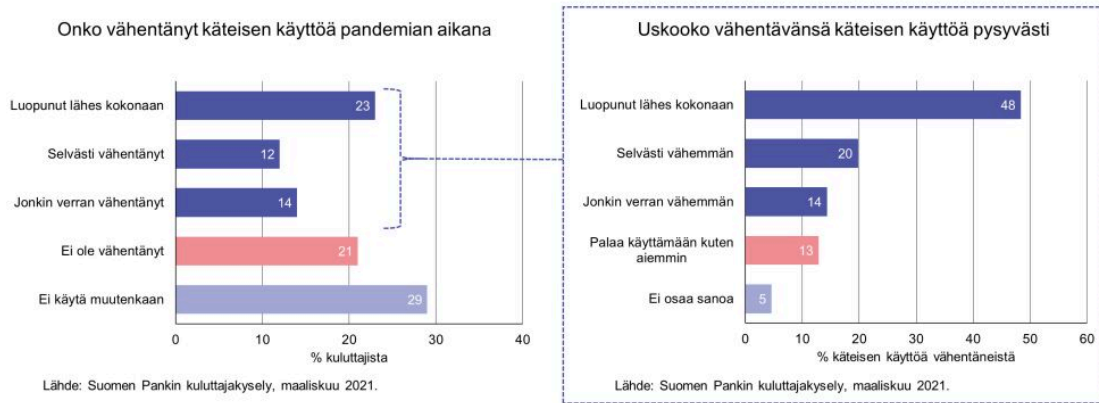
Lähde: Suomen Pankki.

Kun tarkastellaan muutosta koko viime vuoden ajalta, käteisnostot pankkiautomaateista ja -konttoreista vähenivät euromääräisesti yhteensä reilun neljänneksen. Suomessa käteisen käyttö on vähentynyt tasaisesti viimeisen vuosikymmenen aikana ja nostetun käteisen arvo on supistunut keskimäärin 6 prosentin vuosivauhtia ennen koronapandemiaa. Käteisen rahan käyttö maksuvälineenä vaikuttaisi siis oleellisesti vähentyneen koronapandemian myötä. Kun yksityinen kulutus kiihtyy ja liikkumisrajoitukset loppuvat, käteisen käytön odotetaan ainakin jossain määrin palautuvan. Koronatilanteen pitkittyminen lisää kuitenkin todennäköisyyttä sille, että merkittävä osa käteismaksamisen supistumisesta jää pysyväksi.

Lähes puolet suomalaisista on vähentänyt käteisen käyttöä viimeisen vuoden aikana tai luopunut siitä jopa lähes kokonaan (kuvio 5). Käteisen käyttöä vähentäneistä ainoastaan 13 % uskoi palavaansa samanlaiseen käteisen käyttöön kuin ennen pandemiaa. Syynä käteisen käytön vähentämiselle on ollut ennen kaikkea huoli seteleiden ja kolikoiden käsittelyyn liittyvästä koronatartuntariskistä (kuvio 6). Lisäksi monet kauppiat ovat kehottaneet välttämään käteisen käyttöä, ja jotkut eivät ole ottaneet vastaan lainkaan käteismaksuja. Useat eri tutkimukset kuitenkin osoittavat, että tosiasiaa riski saada koronavirustartunta seteleistä ja kolikoista on hyvin pieni⁸. Vaikka käteinen ei itsessään olekaan todennäköinen tartunnanvälittäjä, halu välttää kontakteja on ollut riittävä syy monille siirtyä muiden maksu- tai ostotapojen käyttöön.

Kuvio 5.

Käteisen käyttö pandemian aikana ja tulevaisuudessa

Euroopan keskuspankin tekemän selvityksen mukaan pandemia on vauhdittanut maksamisen digitalisaatiota myös sellaisissa maissa, joissa käteisellä on ollut perinteisesti vahva asema. Selvityksessä todetaan, että käteisen käyttöä vähentäneistä henkilöistä 87 % arvioi vähentävänsä käteisen käyttöä pysyvästi⁹. Myös monien muiden maiden tekemät tutkimukset viittaavat siihen, että koronapandemia saa maksukäyttäytymisessä aikaan pysyviä muutoksia¹⁰. Vaikka pandemia on nopeuttanut siirtymistä käteisen käytöstä korttimaksamiseen niin Suomessa kuin muuallakin Euroopassa, monissa muissa euromaissa käteinen on kuitenkin yhä käytetyin maksutapa.

Kuvio 6.

Syyt maksukäyttäytymisen muutokselle pandemian aikana

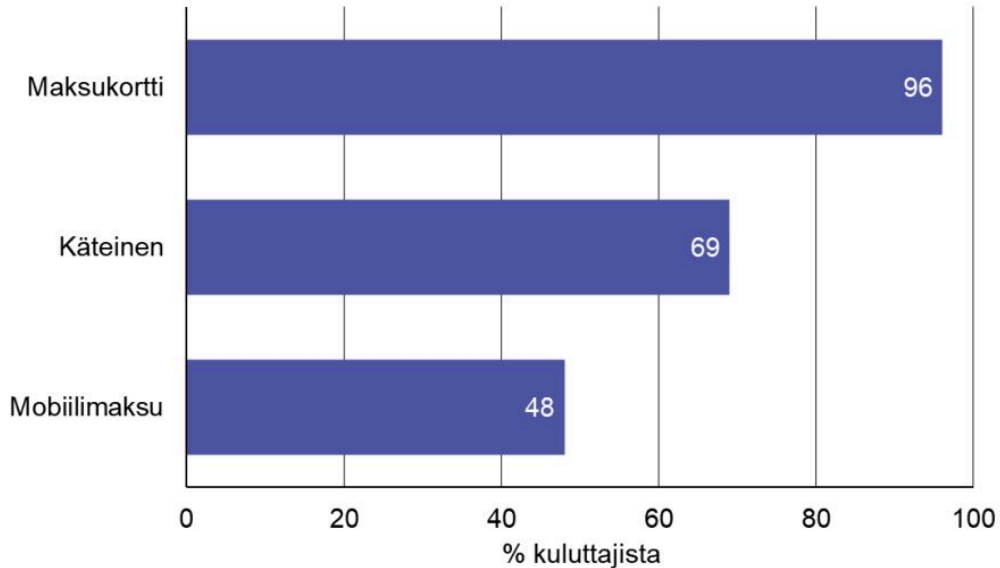

Lähde: Suomen Pankin kuluttajakysely, maaliskuu 2021.

Käteinen on sen käytön vähenemisestä huolimatta edelleen tärkeä maksuväline monelle suomalaiselle. Maaliskuussa 2021 toteutetun kuluttajakyselyn perusteella noin 350 000 suomalaista käyttää ensisijaisena maksuvälineenään käteistä (kuvio 3). Päivittäistavaraostoksissa käteistä suosivien kuluttajien osuus ei ole juurikaan muuttunut edes koronapandemian takia. Sen sijaan käteisen käytöstä ovat luopuneet etenkin sellaiset kuluttajat, jotka aikaisemmin käyttivät maksamiseen sekä käteistä että korttia. Tällaisten kuluttajien osuus on pienentynyt 10 prosentista vain 2 prosenttiin pandemian aikana. Kyselyn perusteella vaikuttaa siis siltä, että tämä ryhmä on siirtynyt pitkälti käyttämään pelkästään maksukorttia päivittäistavaraostoksissa.

Kuvio 7.

Suomalaisten käyttämät vähittäismaksutavat

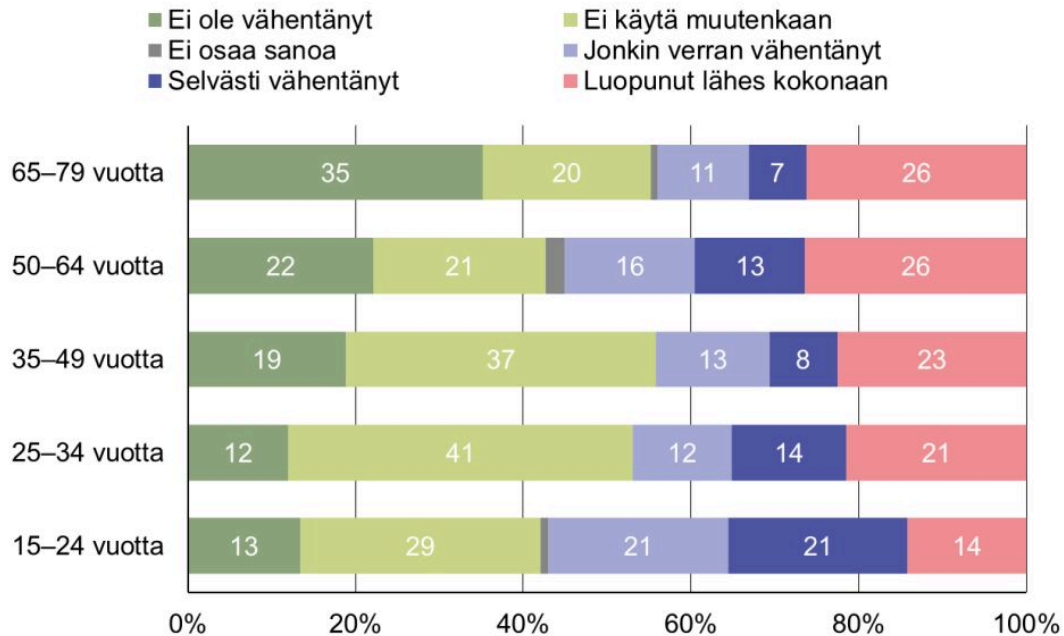

Lähde: Suomen Pankin kuluttajakysely, maaliskuu 2021.

Suomalaisista lähes 70 % maksaa kuitenkin vielä käteisellä joissain tilanteissa (kuvio 7). Kuluttajakyselyn perusteella käteistä käytetään pääosin siksi, ettei sähköisen maksutavan käyttö ole aina mahdollista. Lisäksi lähes joka viides kuluttaja käyttää käteisrahaa edelleen erityisesti pienten ostosten tekemiseen. Yleisintä käteisen käyttö on etupäässä vanhimmissa ikäryhmissä, vaikka niissä käteisen käytön väheneminen on myös ollut voimakkainta viimeisen vuoden aikana (kuvio 8). Yhtenä syynä tälle voi olla se, että koronarajoitukset ja -suositukset ovat vaikuttaneet erityisesti ikäihmisiin. Lisäksi vakavan koronataudin riski kasvaa iän myötä, mikä on saattanut vahvistaa erityisesti vanhempien ikäryhmien maksukäyttäytymisen muutosta¹¹.

Kuvio 8.

Käteisen käyttöä pandemian vuoksi vähentäneet ikäluokittain

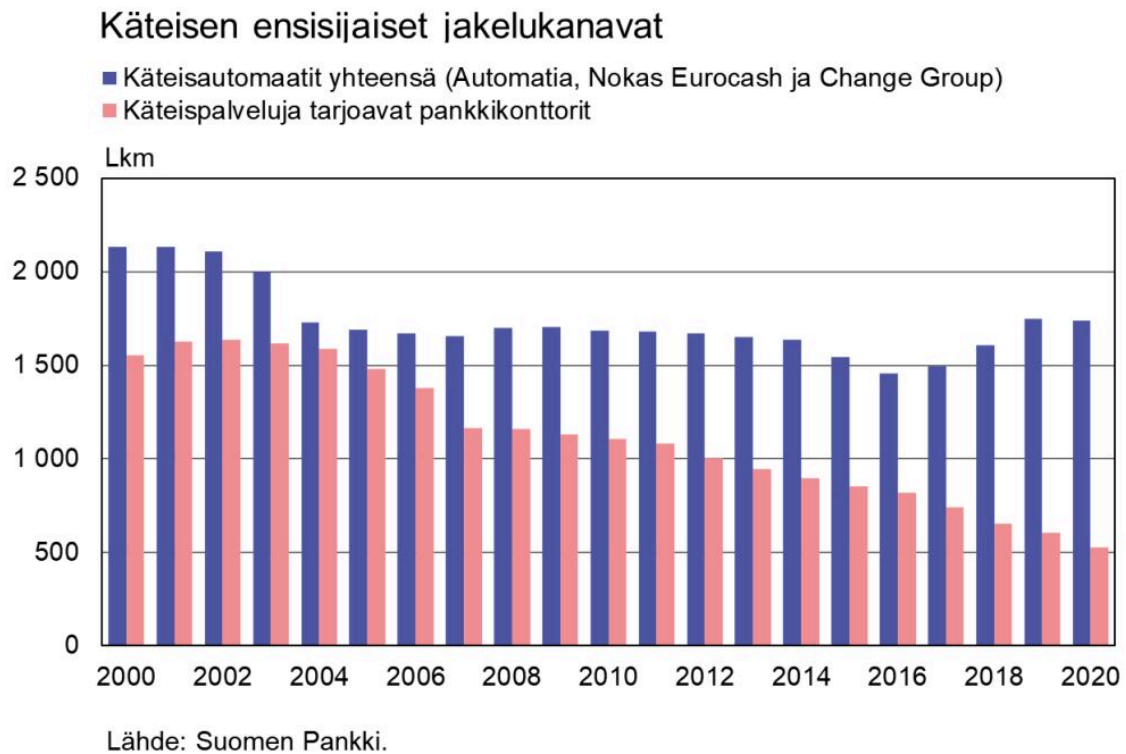
Lähde: Suomen Pankin kuluttajakysely, maaliskuu 2021.

Käteisellä rahalla on tiettyjä erityispiirteitä, joita muut maksutavat eivät täysin tarjoa¹². Siksi onkin tärkeää, että käteistä on saatavilla ja sen käyttäminen on mahdollista niin kauan kuin ihmiset sitä tarvitsevat ja haluavat¹³. Jos käteisen käyttö vielä vähenee, siitä kauppiaille ja eri rahahuollon toimijoille aiheutuvat kustannukset suhteessa sen käyttöön voivat kuitenkin kasvaa edelleen. Mikäli jakelu- ja käyttöverkoston ylläpitäminen ei säily riittävän kannattavana liiketoimintana, uhkana on sen kutistuminen liian pieneksi. Tällöin verkoston palauttaminen ennalleen sähköisen maksamisen vakavissa häiriötilanteissa voi tulla mahdottomaksi. Koronapandemian kiihdyttämä maksutapojen muutos voi siten aikaistaa mahdollista tarvetta turvata käteisen asema Suomessa lainsäädännöllä. Tämä voi tulla ajankohtaiseksi, jos käteisen saatavuus ja käytettävyys merkittävästi heikkenisivät ja muita kansallisen varautumisen näkökulmasta toimivia maksamisen varajärjestelmiä ei kyetä luomaan.

Käteispalveluja tarjoavat pankkikonttorit ovat jo pitkään vähentyneet, ja niiden harveneminen jatkuu myös viime vuonna (kuvio 9). Poikkeustilanteen aikana konttoreita on myös ollut väliaikaisesti suljettuna tai niiden aukioloaikoja on supistettu¹⁴. Käteisautomaattien lukumäärä puolestaan kasvoi ennen pandemiaa uuden toimijan markkinoille tulon myötä, mutta myös niiden

kokonaismäärä hieman pieneni viime vuonna. Toisaalta käteisen saatavuus on monipuolistunut viime vuosina, ja käteistä on mahdollista nostaa myös useimpien pankkien korteilla yli 3 200 kaupan kassalta silloin, kun kaupan vaihtokassatilanne sen sallii¹⁵. Lisäksi osa pankeista on lisännyt viimeisen vuoden aikana mahdollisuutta tilata käteistä postin kautta. Suurin osa käteisen jakelusta tapahtuu kuitenkin edelleen käteisautomaattien ja pankkikonttoreiden kautta¹⁶. Vaikka käteisen ensisijaiset jakelukanavat supistuivat hieman vuoden 2020 aikana, suomalaisten mielestä käteisen saatavuus on säilynyt kuitenkin hyvänä pandemian aikana. Lähes 90 % suomalaisista oli edelleen tyytyväisiä käteisen saatavuuteen maaliskuussa 2021.

Kuvio 9.

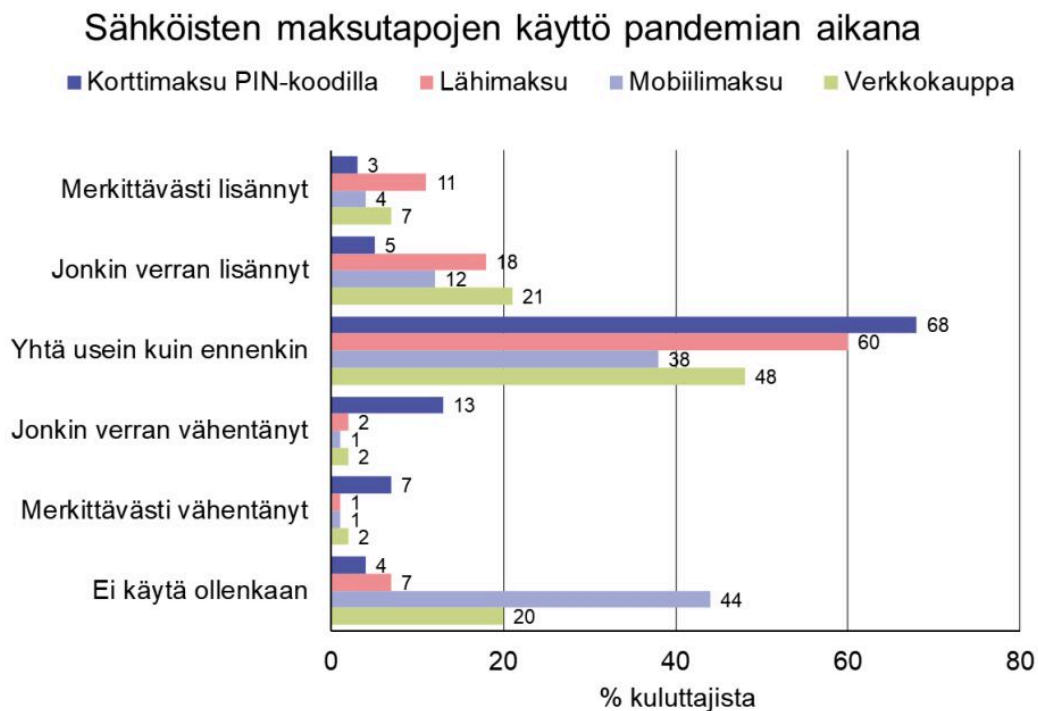
Koronapandemia vauhdittanut edelleen lähimaksujen kasvua

Käteisen käytön vähentyessä ja korttimaksamisen edelleen yleistyessä myös lähimaksamisen suosio on kasvanut koronapandemian myötä entisestään. Pankeilta saatujen tietojen perusteella maksukorteilla tehtyjen lähimaksujen osuudessa nähtiin kuitenkin aluksi pieni notkahdus keväällä 2020 tiukkojen rajoitusten ja keskiostoksen summan kasvun vuoksi. Kesällä rajoitusten purkamisen ja tartuntojen vähenemisen palautti lähimaksut kuitenkin takaisin kasvu-uralle.

Vaikka vuoden loppupuolella lähimaksujen osuuden kasvu hidastui korontilanteen jälleen pahentuessa, lähes 60 % korttimaksuista tehtiin lähimaksuina joulukuussa 2020¹⁷. Tämä oli yli kymmenyksen enemmän kuin vuotta aiemmin.

Lisäksi lähes joka kolmas suomalainen on lisännyt maksukortin lähimaksuominaisuuden käyttöä koronapandemian aikana (kuvio 10). Koronapandemian aikana maksamisen vaatimukset ovatkin laajentuneet, eli nopeuden, helppouden ja turvallisuuden lisäksi maksamisen halutaan olevan myös hygieenistä (kuvio 6). Koronaan liittyvä maksutapojen muutos näkyy myös kortin lähimaksuominaisuuden käyttöönotossa: esimerkiksi yli 50-vuotiaista kuluttajista lähes 20 % oli kokeillut sitä ensimmäisen kerran viimeisen vuoden aikana (kuvio 11). Kuluttajakyselyn perusteella peräti 93 % suomalaisista oli kokeillut lähimaksamista maaliskuuhun 2021 mennessä.

Kuvio 10.

Lähde: Suomen Pankin kuluttajakysely, maaliskuu 2021.

Suomessa oli jo ennen pandemian alkua käytössä EU-lainsäädännön asettama 50 euron enimmäisraja, jota suuremmille summille edellytetään aina PIN-tunnusluvun syöttämistä¹⁸. Lähimaksujen ylärajaa korotettiin 25 eurosta 50 euroon huhtikuussa 2019, minkä jälkeen lähimaksaminen on jo reippaasti kasvanut. Monessa muussa Euroopan maassa vastaava korotus

on tehty vasta pandemian aikana¹⁹. Koronapandemia on vauhdittanut lähimaksamisen yleistymistä edelleen, mutta kasvuvaraa ei kuitenkaan enää ole paljon nykysääntelyn sallimien turvarajojen puitteissa. Lähimaksurajat eivät kuitenkaan koske mobiilimaksuja, koska niissä asiakkaan on avattava laitteen lukitus esimerkiksi salasanan tai sormenjälkitunnistuksen avulla voidakseen maksaa. Tämä täyttää jo vahvan tunnistautumisen vaatimuksen, ja siten mobiilimaksut mahdollistavat jo nyt yli 50 euron ostosten tekemisen kaupan kassalla ilman, että maksupäätteeseen tarvitsee syöttää PIN-tunnuslukua.

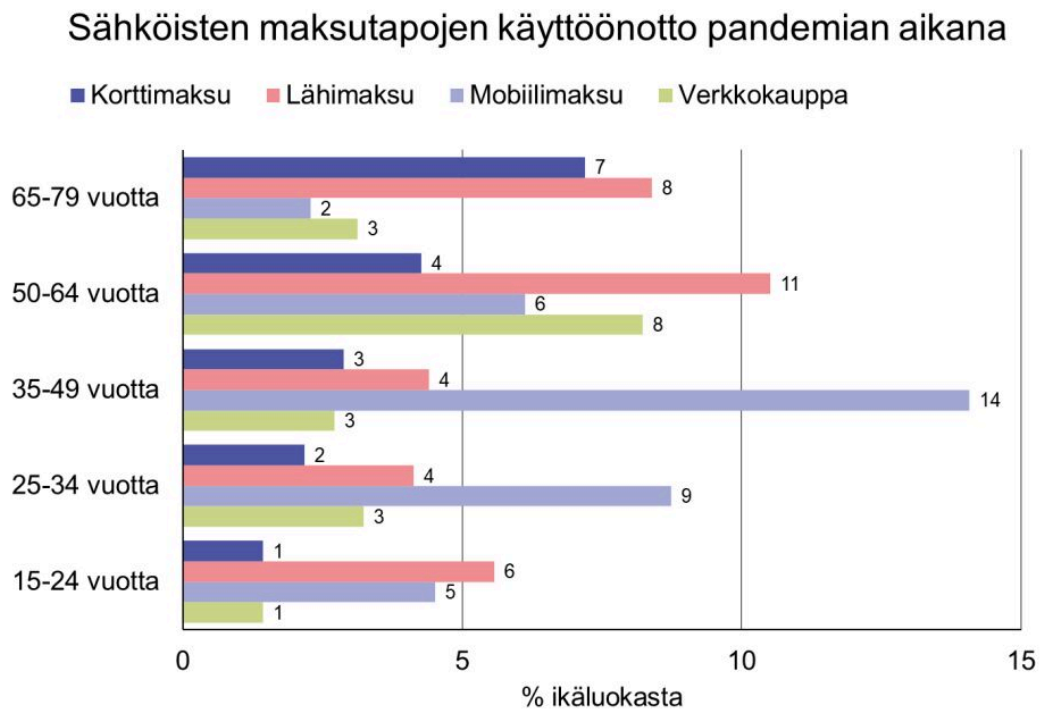
Mobiilimaksamisen kasvu vasta alkutaipaleella

Lisääntynyt hygienian huomiointi ja kontaktien välttely ovat lisänneet kiinnostusta myös mobiilimaksamista kohtaan. Mobiilimaksamisella tarkoitetaan tavallisesti älypuhelimella tai muulla mobiililaitteella käynnistettäviä maksutapahtumia. Mobiililaitteella maksamista varten puhelimesta on oltava käytössä jokin lukuisista tarjolla olevista mobiilimaksusovelluksista²⁰. Sovelluksilla voi tehdä lähimaksuja kaupan kassalla, maksaa verkko-ostoksia tai siirtää rahaa toiselle käyttäjälle. Maksutapahtuman summa veloitetaan yleensä maksukortilta tai suoraan omalta pankkitililtä.

Palveluntarjoajien mukaan mobiilimaksusovellusten käytössä nähtiin selvä kasvupyrähdys koronakriisin alkuvaiheessa keväällä 2020, kun uudet käyttäjät ja siirtymä muista maksutavoista kasvattivat mobiilimaksamisen suosiota. Pankeilta saatujen tietojen perusteella ensimmäisen koronavuoden aikana mobiilimaksujen arvo kasvoi kokonaisuudessaan jopa 62 % edeltävään vuoteen verrattuna. Voimakkaasta kasvustaan huolimatta mobiilimaksujen osuus suhteessa korttimaksujen kokonaisvolyyymiin oli kuitenkin vielä pieni, alle 3 %. Mobiilimaksujen kasvu on siten vasta alkutaipaleella.

Kuluttajakyselyn perusteella peräti 48 % suomalaisista käyttää kuitenkin jo mobiilimaksuja joissain tilanteissa (kuvio 7). Mobiilimaksujen käyttäjistä jopa lähes kolmannes kertoi lisänneensä maksusovellusten käyttöä viimeisen vuoden aikana. Yleisintä mobiilimaksupalveluiden käyttö on nuoremmassa ikäryhmissä, mutta koronapandemian myötä käyttäjäkunnan keski-ikä vaikuttaisi nousseen (kuvio 11). Mobiilimaksujen käyttö on kuitenkin yleistynyt lähes kaikissa ikäryhmissä ja riippuu pitkälti siitä, kuinka aktiivisia mobiililaitteen käyttäjiä kuluttajat muutenkin ovat.

Kuvio 11.

Lähde: Suomen Pankin kuluttajakysely, maaliskuu 2021.

Ratkaisevaa mobiilimaksujen yleistymisen nopeuden kannalta on se, kuinka laajasti kuluttajat siirtyvät käyttämään niitä kivijalkaliikkeissä ja verkkokaupoissa. Mobiilimaksupalveluiden tarjoajilta saatujen tietojen mukaan mobiilimaksaminen on yleistynyt jo ennen pandemiaa erityisesti henkilöiden välisten maksujen ansiosta, mutta koronakriisin aikana mobiilimaksaminen on kasvanut eniten henkilöiden ja yritysten välisessä kaupankäynnissä. Mobiilimaksujen käyttö päivittäistavaroiden yleisimpänä maksutapana on kuitenkin vielä vähäistä (kuvio 3). Jos olemassa oleva teknologia, kuten korttimaksaminen, on koettu jo riittävän hyväksi, eivät kuluttajat välttämättä ole niin halukkaita kokeilemaan uusia maksuvälineitä, ellei se tuo jotain merkittävää lisähyötyä. Enemmän jalansijaa mobiilimaksut vaikuttaisivatkin saaneen verkko-ostosten maksutapana.

Maksamisen markkinat EU:ssa ovat kuitenkin edelleen hyvin pirstaloituneet. Esimerkiksi monet mobiilimaksamisen ratkaisut eivät tällä hetkellä toimi valtioiden rajojen yli. Yksi seuraavista luonnollisista kehitysaskelista onkin eri mobiilimaksuratkaisujen keskinäinen yhteentoimivuus niin eurooppalaisella kuin kansallisella tasolla. Eurooppalaiset toimijat ovatkin jo käynnistäneet monia yhteistyöhankkeita, joiden tavoitteena on yhdenmukaistaa sähköistä maksamista Euroopassa. Kansallisten ratkaisujen lisäksi markkinoilla on jo tällä hetkellä paljon globaaleja

maksamisratkaisuja, joita voi käyttää myös ulkomailla. Maksamisen alalla ylipäätään on nähty jo pitkään kansainvälistymisen ja keskittymisen trendi, ja on mahdollista, että samanlaista kehitystä nähdään jatkossa myös mobiilimaksamisen palveluissa.

Monikanavainen kuluttaminen on tullut jäädäkseen

Kotona vietetty aika on koronatilanteen vuoksi lisääntynyt, mikä on saanut kuluttajat myös tekemään ostoksiaan aiempaa enemmän etänä. Jos aiemmin verkosta ostettiin vain harvakseltaan tai jonkin tietyn tuoteryhmän tuotteita, verkkokaupassa asiointista on tullut koronapandemian myötä arkipäiväisempää ja tuotevalikoima on laajentunut. Pankeilta saadut tiedot osoittavat, että vuonna 2020 verkkokaupoissa tehtyjen maksujen kokonaisarvo kasvoi noin neljänneksellä edeltävästä vuodesta. Jos otetaan huomioon, että normaalioloissa ennen pandemiaa huomattava osa verkkokaupan myynnistä on koostunut matkailuun liittyvistä palveluista, kuten lentolipuista tai hotellivarauksista, kasvulukema on merkittävä.

Suomalaisista 28 % on lisännyt verkossa ostamista pandemian aikana (kuvio 10). Verkkokaupoissa asioiminen on lisääntynyt erityisesti nuoremmissa ikäryhmissä, ja verkko-ostamisesta näyttäisi tulleen siten etenkin osa nuorten arkea. Vanhimmissa ikäryhmissä tuotteita ja palveluita ostetaan yhä melko harvoin verkkokaupoista, vaikka etenkin yli 50-vuotiaat ovat kokeilleet ensimmäistä kertaa verkko-ostamista pandemian aikana (kuvio 11). Verkko-ostamisen yleistymisestä huolimatta jopa viidesosa kuluttajakyselyn vastaajista ei vielä maaliskuuhun 2021 mennessä ollut kokeillut verkkokaupassa asiointia.

Verkkokaupan kasvun kannalta olennaista on, jatkavatko pandemian aikana ostamistaan lisänneet kuluttajat verkossa ostamista vai palaavatko he takaisin vanhaan. Kotimaiset pankit ja verkkokauppiaille maksupalveluita tarjoavat toimijat uskovat, että muutos tulee jäämään pääosin pysyväksi. Verkkokaupan suosioon vaikuttavat ostamisen helppous ja vaivattomuus sekä fyysisiä kauppiaa laajempi tuotevalikoima ja kilpailukykyisemmät hinnat. Monet kuluttajat ovat vasta tutustuneet verkkokauppoihin ja saattaneet havaita sen helpoksi tavaksi tehdä ostoksia. Lisäksi uusien verkkokauppioiden määrä on lisääntynyt voimakkaasti koronapandemian aikana, kun monet perinteiset kivijalkaliikkeet ovat siirtyneet palvelemaan asiakkaitaan myös verkkoon. Pandemian myötä tällainen monikanavainen kuluttaminen on todennäköisesti tullut jäädäkseen.

Digitaalisen kaupankäynnin suosion kasvu voi kuitenkin myös osaltaan lisätä joitakin negatiivisia lieveilmiöitä. Esimerkiksi verkkokaupoissa kuluttajille tarjotaan maksutapahtumien yhteydessä usein joustavia kulutusluottoja tai maksuaikaa osamaksusopimusten muodossa. Näihin liittyvät todelliset kustannukset saattavat myöhemmin yllättää, mikä voi osaltaan lisätä ylivelkaantumisen riskiä. Kokonaiskuva omasta velkaantumisesta voi myös hämärtyä, mikäli velkaa on otettu monelta eri taholta. Koronapandemia on myös tuonut uusia asiakasryhmiä verkko-ostamisen

pariin, ja etenkin ensimmäisiä kertoja verkko-ostoksia tekevillä on suurempi riski joutua maksupetosten kohteeksi. Verkkokaupassa asioidessaan asiakkaan tulisikin olla tietoinen mm. siitä, onko myyjä turvallinen ja tuotteen saanti turvattu²¹. Eri verkkomaksutapojen turvallisuudessa on myös joitakin eroja²².

Kokonaiskuva koronapandemian vaikutuksista maksamiseen

Koronapandemia on pakottanut ihmiset maailmanlaajuisesti muuttamaan päivittäisiä tapojaan, mikä on heijastunut voimakkaasti myös osto- ja maksukäyttäytymiseen. Pandemian vaikutukset ovat näkyneet myös suomalaisten maksutavoissa ja vauhdittaneet maksamisen digitalisaatiota. Suomessa sähköiset maksutavat ovat kasvattaneet suosiotaan jo pitkään, mutta koronatilanne on madaltanut kynnystä niiden entistä laajamittaisemmalle käyttöönotolle. Suomen Pankin toteuttamat kyselyt niin maksupalveluntarjoajille kuin kuluttajille nostivat esiin uusia havaintoja koronapandemian vaikutuksista maksamiseen.

Käteisen käyttö maksuvälineenä on vähentynyt huomattavasti koronapandemian aikana, ja on odotettavissa, että merkittävä osa käteisen käytön supistumisesta jää pysyväksi. Käteinen on kuitenkin yhä tärkeä maksuväline huomattavan monelle, ja lisäksi sillä on edelleen keskeinen rooli varajärjestelynä sähköisen maksamisen häiriötilanteissa. Käteisen riittävän saatavuuden ja käytettävyyden varmistaminen on siten välttämätöntä talouden moitteettoman toiminnan ja tasavertaisesti yhteiskuntaan osallistumisen kannalta. Koronapandemian kiihdyttämä maksutapojen muutos voi kuitenkin aikaistaa mahdollista tarvetta turvata käteisen asema Suomessa lainsäädännöllä, mikäli käteisen saatavuus ja käytettävyys merkittävästi heikkenisivät.

Koronapandemian myötä maksamisen nopeuden, helppouden ja turvallisuuden lisäksi maksamisen halutaan olevan myös hygieenistä. Tämä on lisännyt etenkin kontaktittomien maksutapojen, kuten lähi- ja mobiilimaksujen, kysyntää. Etenkin mobiilimaksaminen on kasvanut voimakkaasti pandemian aikana, mutta suhteessa korttimaksuihin se on vielä vähäistä. Kotona vietetty aika on koronatilanteen vuoksi lisääntynyt, mikä on saanut kuluttajat tekemään ostoksiaan aikaisempaa enemmän myös verkkokaupoissa. Mobiilimaksamisen ja verkko-ostamisen kasvu on kuitenkin vasta alkumetreillään, ja todennäköisesti niiden kasvu ja kehitys vain kiihtyy tulevaisuudessa.

Digitaaliset maksusovellukset ja -ratkaisut helpottavat ja sujuvoittavat maksamista, mutta tekevät siitä samanaikaisesti myös huomaamattomampaa. Maksamisen siirtyessä yhä enemmän ostotapahtuman taustalle voi käsitys omasta rahankäytöstä hämärtyä. Lisäksi digitaalisen kaupankäynnin suosion kasvu voi osaltaan lisätä joitakin negatiivisia lieveilmiöitä, kuten ylivelkaantumisen tai maksupetosten riskejä. Sähköisten maksutapojen suosion kasvu sekä

verkossa ostamisen yleistymisen korostavatkin maksamisen turvallisuuden ja digitaalisessa yhteiskunnassa tarvittavan talousosaamisen merkitystä entisestään.

Koronaviruspandemian aiheuttamat muutokset ovat olleet nopeita, ja niillä voi olla pitkäkestoisiakin vaikutuksia. Menee kuitenkin vielä aikaa ennen kuin nähdään, mitkä muutoksista jäävät lopulta pysyviksi ja mitkä vain väliaikaisiksi. Pandemian pitkittynyt kesto lisää kuitenkin todennäköisyyttä sille, että maksutapojen muutoksista tulee pysyviä. Tähän tulee sekä markkinatoimijoiden että markkinainfrastruktuurien yleisvalvojina toimivien keskuspankkien jo nyt varautua.

Viitteet

1. Suomen Pankin maksuliiketilastot: <https://www.suomenpankki.fi/fi/Tilastot/maksuliiketilastot/maksuliiketilastot/>. ↑
2. Suomen Pankki toteutti helmikuussa 2021 pankeille suunnatun kyselyn, jossa selvitettiin pandemian vaikutuksia eri maksutapoihin sekä arvioitiin vaikutusten pysyvyyttä. Kyselyyn vastasivat lähes kaikki kotimaiset pankit, joten vastaukset antavat kattavan kuvan yksityisen kulutuksen ja maksutapojen muutoksesta. ↑
3. Ks. aiheesta: Koskivuo, A. – Kostiainen, J. – Koivu, T. – Nummelin, K. (2021) Koronamittari: Ravintolat ahtaalla, maaliskuu 2021, Nordea Koronamittari, <https://corporate.nordea.com/api/research/attachment/129293> ja OP Ekonomistit (2021) Talouden näkymät, helmikuu 2021, OP Ryhmän suhdanne-ennusteet ja talouskatsaukset, 21bd696a-ec4d-bbc9-298d-114f855b4746 (op.fi). ↑
4. Ks. Suomen talouden väliennuste: Kasvu vahvistuu pandemian väistyessä, maaliskuu 2021, Euro & talous, <https://www.eurojatalous.fi/fi/2021/artikkelit/kasvu-vahvistuu-pandemian-vaistyessa/>. ↑
5. Tilastokeskuksen sektoritilinpidon mukaan kotitalouksien kulutusmenot olivat vuoden 2020 lopussa vielä noin 5 % pienemmät kuin vuotta aiemmin. ↑
6. Kuluttajakysely on Suomen Pankin vuosittain tilaama tutkimus suomalaisten käteisen ja muiden maksutapojen käytöstä vuodesta 2007 alkaen. Kohderyhmään kuuluvat 15–79-vuotiaat henkilöt, ja tutkimukseen haastatellaan 500:aa kohderyhmään kuuluvaa henkilöä eri puolilla Suomea. Viimeisin tutkimus toteutettiin maaliskuussa 2021. ↑
7. Ks. aiheesta: Takala, K. (2021) Käteisen käyttöä vältelty koronapandemian aikana, huhtikuu 2021, Euro & talous, <https://www.eurojatalous.fi/fi/2021/artikkelit/kateisen-kayttoa-valtelty-koronapandemian-aikana/> ja Ashworth, J. – Goodhart, C. (2020) Coronavirus panic fuels a surge in cash demand, heinäkuu 2020, VOX (CEPR Policy Portal), <https://voxeu.org/article/coronavirus-panic-fuels-surge-cash-demand>. ↑
8. Ks. aiheesta: The Canadian Press (2020), WHO says currency doesn't transmit

- COVID-19 but retailers taking precautions, maaliskuu 2020, National Global News, <https://globalnews.ca/news/6712120/coronavirus-cash-precautions/> ja Fabio Panetta (2020) Beyond monetary policy – protecting the continuity and safety of payments during the coronavirus crisis, huhtikuu 2020, Euroopan keskuspankki, <https://www.ecb.europa.eu/press/blog/date/2020/html/ecb.blog200428~328d7ca065.en.html>. †
9. EKP (2020) Study on the payment attitudes of consumers in the euro area (SPACE), joulukuu 2020, Euroopan Keskuspankki, <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/ecb.spacereport202012~bb2038bbb6.en.pdf?05ce2c97d994fbcf1c93213ca04347dd>. †
 10. Ks. aiheesta: Jonker, N. – van der Cruijssen, C. – Bijlsma, M. – Bolt, W. (2020), Pandemic payment patterns, joulukuu 2020, De Nederlandsche Bank, DNB Working Paper, No. 701, <https://www.dnb.nl/media/xbrj1xuc/working-paper-no-701.pdf>, Ardizzi, G. – Nobili, A. – Rocco, G. (2020), A game changer in payment habits: evidence from daily data during a pandemic, joulukuu 2020, Banca d'Italia, Questioni di Economia e Finanza (Occasional Papers), No. 591, https://www.bancaditalia.it/pubblicazioni/qef/2020-0591/QEF_591_20.pdf?language_id=1 ja Caswell, E. – Smith, M. – Learmonth, D. – Pearce, G (2020), Cash in the time of Covid, marraskuu 2020, Bank of England, Quarterly Bulletin, 2020 Q4, <https://www.bankofengland.co.uk/quarterly-bulletin/2020/2020-q4/cash-in-the-time-of-covid>. †
 11. Eichenbaum, M. – Godinho de Matos, M. – Lima, F. – Rebelo, S. – Trabandt, M. (2020), How people respond to rare events, marraskuu 2020, VOX (CEPR Policy Portal), <https://voxeu.org/article/how-people-respond-rare-events?fbclid=IwAR3KtDBQZ1rJLEtv1NuhNhR8k7O8eINHIVrZtJbx648aujZhlhY9-rWzYzQ>. †
 12. Harju, A. – Snellman, H. (2021) Käteisen tulevaisuus Suomessa – lailla turvattava peruspalvelu?, maaliskuu 2021, Euro & talous, <https://www.eurojatalous.fi/fi/2021/artikkelit/kateisen-tulevaisuus-suomessa-lailla-turvattava-peruspalvelu/>. †
 13. Ks. aiheesta: Eurojärjestelmän käteisstrategia, Euroopan keskuspankki, https://www.ecb.europa.eu/euro/cash_strategy/html/index.fi.html. †
 14. Ks. aiheesta: Meriläinen, A. (2020) Peruspankkipalveluselvitys 2020, joulukuu 2020, Finanssivalvonta, <https://www.finanssivalvonta.fi/globalassets/fi/kuluttajansuoja/peruspankkipalveluselvitykset/peruspankkipalveluselvitys-2020-pv.pdf>. †
 15. Ks. aiheesta: Heikkinen, P. (2017) Blogi: Käteistä saa nykyään myös kaupan kassalta, kesäkuu 2017, Euro & Talous, <https://www.eurojatalous.fi/fi/blogit/2017/kateista-saa-nykyaan-myo-kaupan-kassalta/>. †
 16. Näissä luvuissa ei ole mukana kauppojen kassoilla tehtäviä mobiilimaksuja, mikä laskee hieman lähimaksujen osuutta. †

17. Lähimaksurajat on säädetty komission asetuksessa 2018/389, joka rajoittaa lähimaksulla suoritettujen maksukertojen arvoa ja määrää, jotka voidaan tehdä ilman asiakkaan vahvaa tunnistamista. ↑
18. Esimerkiksi Virossa, Latviassa ja Liettuassa lähimaksuraja nostettiin 50 euroon maaliskuussa 2020 ja Ranskassa sekä Slovakiassa huhtikuussa 2020. ↑
19. Suomessa yleisesti käytössä olevia mobiilimaksusovelluksia ovat mm. MobilePay, Pivo, Siirto, Apple Pay ja Google Pay. ↑
20. Ks. aiheesta: Verkko-ostamisen muistilista, Euroopan kuluttajakeskus Suomessa, <https://www.ecc.fi/Teemat/verkkokauppa/verkko-ostamisen-muistilista/>. ↑
21. Ks. aiheesta: Maksutavan valinta, Kilpailu- ja kuluttajavirasto, <https://www.kkv.fi/Tietoa-ja-ohjeita/Maksut-laskut-perinta/laskutustavat/>. ↑

Asiasanat

koronapandemia, käteinen, lähimaksu, maksaminen, mobiilimaksu, verkkokauppa